31/05/2019

Αντώνης Μπενάκης: Ο Τρελλαντώνης, ευπατρίδης, εθνικός ευεργέτης

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

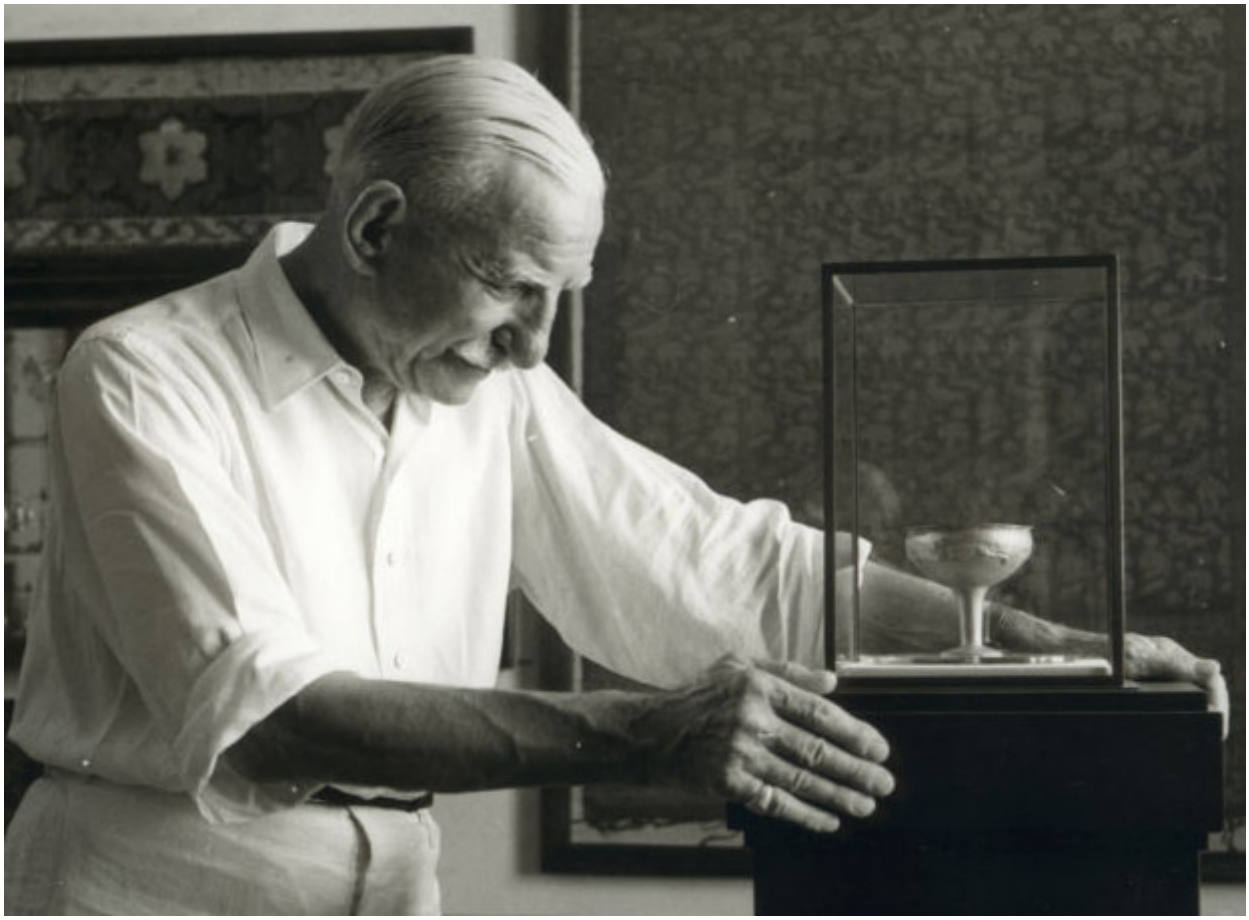

Ο Αντώνης Μπενάκης (Αλεξάνδρεια 1873, Αθήνα 31 Μαΐου 1954) ήταν βιομήχανος, εθνικός ευεργέτης, πολιτικός και ιδρυτής του Μουσείου Μπενάκη. Σε αντίθεση με πολλούς εθνικούς ευεργέτες που δεν γνωρίζουμε για τη ζωή τους, όχι μόνο δε μας είναι απόμακρος, αλλά γενιές και γενιές Ελλήνων γνωρίζουν τα παιδικά του κατορθώματα και τον τολμηρό του χαρακτήρα. Χάρις στον Τρελλαντώνη, το βιβλίο που έγραψε η αδελφή του Πηνελόπη Δέλτα, η παιδική του ηλικία ταυτίζεται με τη δική μας.

Οικογένεια Μπενάκη

Η οικογένεια Μπενάκη έλκει την καταγωγή της από τη Μάνη αλλά διασκορπίστηκε μετά τα Ορλωφικά του 1770. Ο Αντώνης Μπενάκης – παππούς του Τρελλαντώνη – γεννήθηκε στην Χίο και ο πατέρας του, Εμμανουήλ, στην Σύρο. Ο τελευταίος μετά τις σπουδές του στη Βρετανία, πήγε στην Αίγυπτο και εργάστηκε στην εταιρεία εμπορίας βάμβακος Χωρέμη. Καρποί του γάμου του με τη θυγατέρα του Χωρέμη,

Βιργινία, ήταν η Αλεξάνδρα(1871), ο Αντώνης(1873), η Πηνελόπη (1874), ο Αλέξανδρος (1878-πέθανε μόλις 44 ετών) και η Αργίνη (1883).

Ο Μανώλης και η Βιργινία Μπενάκη ήταν φιλάνθρωποι αλλά σκληροί και αυστηροί γονείς. «Ο Αντώνης ήταν πολύ σκάνταλος και πολύ άτακτος», γράφει η Δέλτα στις «Πρώτες Ενθυμήσεις», «Απ' όλους μας είχε φάει το περισσότερο ξύλο. Ορμητικός, ανυπότακτος, γεμάτος ιδέες, ζωή και δράση, αδιάκοπα έπεφτε σε περιπέτειες που τελείωναν με μπάτσους και τραβήγματα αυτιών. Τότε κοκκίνιζε ως τα μέσα μαλλιά του, ντρεπόταν, υπέφερε στο φιλότιμό του, στην υπερηφάνεια του, που ήταν πολύ μεγάλη, μα ποτέ δεν έλεγε τίποτα, ούτε έκλαιγε ποτέ, ούτε καταδεχόταν να ξεφύγει με ένα ψέμα ή να διαμαρτυρηθεί. Σήκωνε το κεφάλι υπερήφανα, έτρωγε το ξύλο και δεν απαντούσε. Εμείς τα κορίτσια τον είχαμε για ήρωα». Θα χρειαστεί να περάσουν πολλά χρόνια για να ομολογήσει ο Μπενάκης στη Δέλτα ότι η χωρίς αγάπη και τρυφερότητα ανατροφή τον είχε πληγώσει βαθιά. «Μπορείς να πονέσεις όσο θέλεις καημένη αδελφή. Από αγάπη οι γονείς μας δεν κατάλαβαν τίποτα…», της είπε σε ηλικία 20 ετών.

Σπουδές, επαγγελματική δράση και φιλανθρωπία
Σκληραγωγήθηκε στα ξενόγλωσσα σχολεία της Αλεξάνδρειας, όπου οι καθηγητές προσπαθούσαν να τον προσηλυτίσουν στον καθολικισμό, και στο Rossal School της Βρετανίας όπου ήταν οικότροφος. Επιστρέφει στην Αίγυπτο και εργάζεται στον οικογενειακό οίκο εμπορίας βάμβακος «Χωρέμη-Μπενάκη», όμως η ψυχή του λαχταρά να βοηθήσει τον αλύτρωτο Ελληνισμό. Το 1897 παίρνει μέρος στην ελληνοτουρκική σύρραξη που είχε καταστροφικά αποτελέσματα για τη χώρα. Στη συνέχεια ενισχύει το Μακεδονικό Αγώνα, εξοπλίζοντας την ομάδα Γαρέφη και προσφέρει εθελοντικά τις υπηρεσίες του στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13.

Μετά την επιστροφή του πατέρα του Εμμανουήλ στην Ελλάδα το 1911, ο Αντώνης διοικεί τον οικογενειακό εμπορικό οίκο ως το 1926 αποδεικνύοντας ότι τα καταφέρνει σε αυτή τη θέση με υπευθυνότητα. Επίσης με τη σύζυγό του οργανώνουν ένα ορφανοτροφείο και φροντίζουν για το συσσίτιο των απόρων. Το φιλανθρωπικό του έργο τον κάνει στυλοβάτη της ελληνικής κοινότητας, η οποία τον εκλέγει πρόεδρο στον Πανελλήνιο Σύλλογο Αλεξανδρείας. Ο ζήλος του για το πατριωτικό σωματείο είναι τεράστιος. Το άλλο μεγάλο πάθος του είναι ο προσκοπισμός. Ιδρύει το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων της Αλεξάνδρειας και ασχολείται με την προσκοπική κίνηση μέχρι το τέλος της ζωής του όπως και με τον ναυταθλητισμό. Είναι ο εμπνευστής, ο πρωτεργάτης και ο ιδρυτής του Ναυτικού Ομίλου Ελλάδος που τον ίδρυσε με άλλους επιφανείς Αθηναίους την 1η Νοεμβρίου του 1933. Διετέλεσε Πρόεδρος του Ν.Ο.Ε. μέχρι τον θάνατο του στις

31/05/1952.

Το όνειρο του μουσείου
Με την επάνοδό του στην Ελλάδα γίνεται υφυπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου. Ταυτόχρονα φουντώνει το όνειρό του για τη δημιουργία ενός Μουσείου που θα φέρει το όνομα της οικογένειας. Το πάθος του συλλέγειν υπήρχε πάντοτε μέσα του. Η αδελφή του Πηνελόπη Δέλτα γράφει στον «Τρελλαντώνη», «Είχε πάντοτε γεμάτες τις τσέπες του με τόσους θησαυρούς. Τι δεν έβρισκες μέσα! Καρφιά, βώλους, βότσαλα, σπάγγους, κάποτε και κανένα κομμάτι μαστίχα, και πάνω απ’ όλα, το τρίγωνο γυαλί που είχε πέσει απ’ τον πολυέλαιο της εκκλησίας και που έκανε τόσο ωραία χρώματα σαν το έβαζες στον ήλιο. Ολόκληρο πλούτο είχαν αυτές οι τσέπες του Αντώνη».

Η πρώτη του μεγάλη αγάπη είναι τα όπλα και τα εθνικά κειμήλια. Ύστερα το ενδιαφέρον του στρέφεται στη μουσουλμανική-αραβική τέχνη, τα έργα εικαστικών τεχνών και τις εικόνες. Το προσωπικό ενδιαφέρον του αδελφού του Αλέξανδρου τον ωθεί να ασχοληθεί και με την κεραμική. Κατόρθωσε σταδιακά να σχηματίσει αξιόλογες συλλογές διαφόρων περιόδων που περιελάμβαναν μεταξύ άλλων αντικείμενα αρχαίας ελληνικής τέχνης, βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου, έργα λαϊκής τέχνης, κοπτικής κ.ά.

Το 1930 κάνει δωρεά τις συλλογές του στο κράτος και εργάζεται με πάθος για να μετατρέψει σε μουσείο την πατρική οικία της οδού Κουμπάρη, η οποία επίσης παραχωρήθηκε με πρωτοβουλία του στην ελληνική πολιτεία. Προσφέρει το απαραίτητο οικονομικό κεφάλαιο και στις 22 Απριλίου του 1931 το Μουσείο Μπενάκη ανοίγει τις πόρτες του στο κοινό. Μέχρι τότε ο Αντώνης Μπενάκης είχε ασχοληθεί μέχρι και το τελευταίο καρφί ή το ύφασμα που μπήκε στις προθήκες. Ήταν τέτοια η αφοσίωσή του που είχε εκφράσει την επιθυμία να εντοιχισθεί μετά θάνατον η καρδιά του στο Μουσείο.

Μέχρι το τέλος της ζωής του φρόντισε να εξασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία του νέου θεσμού αλλά και τον διαρκή εξοπλισμό του με νέα εκθέματα. Όταν τον ρωτούσαν οι ξένοι, γεμάτοι θαυμασμό και κατάπληξη, πως ολόκληρο Μουσείο το χάρισε στο έθνος απαντούσε «Έχουμε παράδοση στον τόπο μας, όποιος μπορεί να χαρίζει το περίσσευμά του, γιατί ο τόπος μας, βλέπετε, είναι φτωχός», θυμάται η Ευγενία Βέη-Χατζηδάκη.

Ο Μπενάκης άφησε την τελευταία του πνοή στις 31 Μαΐου του 1954. Η Λίνα Κάσδαγλη έκλεισε μέσα σε μια φράση την ουσία της ζωής του Αντώνη Μπενάκη, «Γεννημένος άρχοντας έδωσε στην αρχοντιά το γνησιότερο περιεχόμενό της, την αγάπη για τα ωραία πράγματα και την αγάπη για τον πλησίον».